

ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА

РИСТЕ ТЕМЈАНОВСКИ

Ристе Темјановски

ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА

Штип, 2020

Ристе Темјановски

ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА

Автор
Проф. д-р Ристе Темјановски
ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА

Рецензенти
Проф. д-р Ленче Петреска
Проф. д-р Алекса Стаменковски

Лектор:
Толе Белчев

Уредник:
Ристе Темјановски

Техничко уредување:
Ристе Темјановски

Издавач:
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Објавено во е-библиотека:
<https://e-lib.ugd.edu.mk>

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

656(075.8)
656(100)(075.8)
658.6/.8:164(075.8)
656.9(100)(075.8)

ТЕМЈАНОВСКИ, Ристе

Транспорт и логистика [Електронски извор] / Ристе Темјановски. -
Штип : Универзитет "Гоце Делчев"-Штип, Економски факултет, 2020

Начин на пристапување (URL): <https://e-lib.ugd.edu.mk/914>. - Текст во
PDF формат, содржи 304 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. -
Опис на изворот на ден 27.04.2020. - Фусноти кон текстот. -
Библиографија: стр. 287-293

ISBN 978-608-244-722-3

а) Транспорт - Високошколски учебници б) Меѓународен транспорт -
Македонија - Високошколски учебници в) Логистика - Високошколски
учебници г) Меѓународна шпедиција - Високошколски учебници

COBISS.MK-ID 51204101

Сите права се заштитени. Ниту еден дел од оваа книга не може да биде репродуциран или пренесен во било која форма или со кои било средства, електронски или печатени, вклучувајќи фотокопирање, преснимување или чување во информациски системи, без претходна писмена дозвола од авторот или издавачот.
Оваа книга е одобрена за учебник со Одлука бр. 1202-61/4 – 13.05.2020 год. од Наставно-научниот Совет на Економскиот факултет при Универзитетот Гоце Делчев - Штип

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

Проф. д-р Ристе Темјановски

ТРАНСПОРТ И ЛОГИСТИКА

Штип, 2020

ПРЕДГОВОР

Универзитетскиот учебник **Транспорт и логистика** е во согласност со наставните програми на Прв циклус на студии што се изучуваат на Економскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ - Штип.

Основна цел на учебникот **Транспорт и логистика** е да овозможи стручно дефинирање и совладување на теоретските и практичните познавања од областа на транспортот, особено меѓународниот транспорт, шпедицијата, логистиката и правните регулативи во меѓународниот транспорт. Во содржината се опфатени определени теоретски и методолошки знаења и искуства кои се неопходни за согледување на основните карактеристики во развојот на сообраќајниот систем и логистиката кај нас и во светот.

Книгата претставува и обид правилно да се размислува и делува кон одржливоста во транспортниот сектор. Таа се осврнува на прашањето како да се структурира концептот на планирање на транспортот, креирање политики и активности на граѓаните во насока на поголема социјална и еколошка корист за општеството и планетата Земја. Одржливиот транспорт има за цел промовирање на подобри и поздрави начини на транспорт за задоволување на индивидуалните потреби и потребите на заедницата, за да се намалат социјалните и еколошките влијанија на тековните практики за мобилност.

Книгата е наменета главно за студентите, да им послужи како теоретско помагало, информатор и прирачник во стекнувањето на знаења во решавањето на проблемите од областа на меѓународниот транспорт и логистика на економските, правните факултети, факултетите за туризам и логистика, како и за сите останати мултидисциплинарни области, теоретичари и практичари кои се занимаваат со оваа проблематика.

Меѓународниот транспорт претставува значајна стопанска дејност во системот на општествена репродукција, бидејќи без него не може да функционира системот на меѓународна размена. Современиот, ефикасен и рационално димензиониран сообраќај е основен услов за целосно функционирање на економскиот систем во секоја земја. Транспортот како составен дел од сложената сообраќајна инфраструктура претставува физички скелет и ги одредува насоките на комуникацијата на луѓето, производите, тековите на капитал во рамките на државата и надвор од неа. Транспортот во тој контекст има улога на крвоток, определувајќи го општиот систем на размена, а преку тоа и содржината на просторот и општествената организација на човековите активности.

Без добро развиени транспортен, логистички систем и синџир за управување со набавки, не можат да се обезбедат сите погодности кои ги носи економската политика на една земја. Само плански структуриран и организиран транспортен систем може да обезбеди подобра логистичка ефикасност, намалување на трошоците за работа, како и промовирање на квалитетот на услугите, а со тоа и поголема конкурентност на глобалните пазари. Подобрувањето на транспортните системи овозможува јакнење на јавниот и приватниот сектор. А добро управуван логистички систем може значително

да ја зголеми и зајакне конкурентноста на јавните претпријатија и приватните компании.

Сепак, најзначајно место во анализата им е отстапено на новите промени и содржини во меѓународниот транспорт, бидејќи тие го чинат јадрото на новите економски системи, кои овозможуваат одржување на виталноста на современата економска наука и за стекнување на темелни и научно поткрепени знаења.

Во анализата фокусот на вниманието е насочен кон транспортот, неговите економски карактеристики во меѓународниот промет како инструмент на надворешно-трговското работење и неговата примена во практика.

Разгледувајќи го економскиот аспект на транспортот, можеме да кажеме дека тој во процесот на општествена репродукција ги поврзува тековите на стока чие место на производство не е секогаш таму каде што е и местото на потрошувачка. Односите во транспортот, особено во меѓународниот, стануваат сè посложени, што побарува поголема стручност и информираност за сите негови учесници.

Концептот на учебникот е базиран на современ начин, со соодветна поврзаност на теоријата и практичните искуства на основната проблематика на транспортната политика кај нас и во светот, со цел на што поедноставен начин и низ практични примери, студентите да можат без тешкотии да ја совладаат оваа област.

Во оваа прилика би сакал да изразам посебна благодарност за стручната помош, придонес и конструктивните сугестии во пишувањето на книгата од страна на рецензентите Проф. д-р Ленче Петреска и Проф. д-р Алекса Стаменковски.

Би бил искрено благодарен и ги прифаќам сите добронамерни и конструктивни совети, коментари и идеи поврзани за овој учебник од страна на читателската публика, студентите, стручната и научна јавност.

Несомнено сакам да ја истакнеме и професионална подготвеност и значајната стимулаторска улога на Универзитетот „Гоце Делчев“ севкупниот опус на напишаните трудови во електронска или печатена форма да ги направи достапни за широката јавност.

Скопје, мај 2020

Авторот

СОДРЖИНА

1. ПОИМ И УЛОГА НА ТРАНСПОРТОТ КАКО ЗНАЧАЈНА СТОПАНСКА ДЕЈНОСТ	13
1.1. Економска улога на транспортот	13
1.2. Транспортот како посебна стопанска дејност	15
1.3. Улогата и значењето на транспортот во општествениот развој	16
2. ОСНОВНИ ЕТАПИ ВО РАЗВОЈОТ НА ТРАНСПОРТНАТА ПРОБЛЕМАТИКА	20
2.1. Историски развој на транспортот	20
2.2. Транспортната проблематика во средниот век	23
2.3. Современа етапа на транспортната проблематика	25
2.4. Научно третирање на транспортната проблематика	26
3. МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО ВО ТРАНСПОРТНАТА ПРОБЛЕМАТИКА.....	31
3.1. Дијалектички метод	31
3.2. Историско-генетскиот метод	32
3.3. Математичко-статистички метод.....	32
3.4. Аналитичко-синтетички метод.....	33
3.5. Метод на компарација.....	34
3.6. Квантитативна анализа.....	35
3.7. Спектарен метод	35
3.8. Теорија на графови	35
3.9. Картографски методи.....	38
3.10. Географски информационални системи	40
3.11. Метод на екстраполација на трендови.....	41
4. ОРГАНИЗАЦИЈА И ФУНКЦИОНИРАЊЕ НА ТРАНСПОРТНИТЕ СИСТЕМИ.....	42
4.1. Транспортот како систем	42
4.2. Основни транспортни одредници и поими	47

5. СОВРЕМЕНИ ТРАНСПОРТНИ СИСТЕМИ.....	51
5.1. Интегрален, комбиниран и мултимодален транспорт.....	51
5.2. Употреба на современи средства заради рационализацијата и манипулацијата при транспортот на стока.....	56
5.3. Основни документи во меѓународниот транспорт.....	60
5.4. Користење на TIR карнети во меѓународниот превоз на стока.....	64
6. ТРОШОЦИ И ЦЕНА НА ЧИНЕЊЕ НА ТРАНСПОРТНИТЕ УСЛУГИ	73
6.1. Елементи од кои зависи големината на транспортната услуга	73
7. СООБРАЌАЈ: ВИДОВИ, КЛАСИФИКАЦИЈА, ОРГАНИЗАЦИЈА	81
7.1. Копнен сообраќај	84
7.2. Морски сообраќај.....	91
7.3. Воздушен сообраќај	98
7.4. Цевководен сообраќај.....	101
8. ТРАНСПОРТОТ И ТРАНСПОРТНАТА ПОЛИТИКА ВО ЕУ	106
8.1. Значење на транспортната политика за земјите од ЕУ	106
8.2. Инфраструктурна екипираност на ТЕТМ.....	108
8.3. Надворешно-трговската размена на стоки за ЕУ	125
9. ПОСТОЈНИ СОСТОЈБИ НА СООБРАЌАЈНАТА ИНФРАСТРУКТУРА ВО Р.С. МАКЕДОНИЈА.....	134
9.1. Патен сообраќај.....	134
9.2. Железнички сообраќај.....	143
9.3. Авионски сообраќај	145
9.4. Останати видови сообраќај	145
10. ТРАНСПОРТНИТЕ КОРИДОРИ ВО МАКЕДОНИЈА КАКО СОСТАВЕН ДЕЛ ОД ЕВРОПСКАТА ТРАНСПОРТНА МРЕЖА.	147
10.1. Транспортни коридори во Европа	147
10.2. Местото на македонските коридори во Балканската и Европската транспортна мрежа	148

10.3. Институционални мерки кои би овозможиле подобрување на транспортното поврзување на коридорите 8 и 10.....	151

11. НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКАТА РАЗМЕНА НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА ПО ВИДОВИ НА СООБРАЌАЈ 155

11.1. Географска дистрибуција на надворешната трговија	157
11.2. Надворешно-трговската размена на Република Северна Македонија по видови на сообраќај	159
11.3. Идните тенденции во развојот на транспортните модели и политиката на интермодалитет	161

12. ЛОГИСТИКА.....165

12.1. Суштина и значење на логистиката и логистичкиот менаџмент	165
12.2. Маркетинг логистика	169
12.3. Интегрален пристап за управување со маркетинг логистиката	175
12. 4. Канали на дистрибуција	180
12.5. Складирање	188
12.6. Поим и значење на Управување со синџир на набавки (Supply Chain Management).....	190
12.7. Логистички информациски системи	195
12.8. Современи трендови во логистиката.....	202
12.9. Современи логистички услуги	213

13. ШПЕДИЦИЈА И ШПЕДИТЕРСКО РАБОТЕЊЕ ВО ТРАНСПОРТОТ И ЛОГИСТИКАТА 217

13.1. Вовед и општи напомени за меѓународната шпедиција	217
13.2. Функција на меѓународната шпедиција во надворешната трговија и меѓународниот транспорт.....	224
13.3. Видови шпедиција	227
13.4. Правно-економска положба на шпедиција.....	231
13.5. Правни извори за шпедицијата во Македонија.....	233
13.6. Стручни организации за меѓународна шпедиција	234
13.7. Документи на ФИАТА	235

14. ОБВРСКИ, ПРАВА И ОДГОВОРНОСТИ НА ШПЕДИТЕРОТ.....238

14.1. Обврски на шпедитерот	238
14.2. Правата на шпедитерот	247
14.3. Одговорноста на шпедитерот	252

15. ВНАТРЕШНА ОРГАНИЗАЦИЈА НА ШПЕДИТЕРСКОТО РАБОТЕЊЕ 254

- 15.1. Внатрешна организација на шпедитерското работење 254
- 15.2. Тарифско-конјуктурни работи..... 255
- 15.3. Шпедитерски врски..... 265
- 15.4. Маркетинг во меѓународната шпедиција..... 266
- 15.5. Влијанието и поврзаноста на системот на меѓународна шпедиција и транспортниот и надворешнотрговскиот систем 267
- 15.6. Истражувачкиот и технолошкиот развој и нивната примена во шпедитерскиот информационален систем 269
- 15.7. Шпедитерски информациски систем 269

16. ТРАНСПОРТНИ КЛАУЗУЛИ - INCOTERMS (МЕЃУНАРОДНИ ТРГОВСКИ ТЕРМИНИ).....271

- 16.1. Примена и познавање на трговските клаузули од страна на шпедитерот..... 272

ЛИТЕРАТУРА.....278

ПРИЛОЗИ.....295